

Zuzana Chrastinová - Svetlana Belešová

Ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2011

Agricultural and food economics in 2011

Abstract *The contribution analyses the economic situation in agriculture and food sector from the point of macroeconomic view (i.e. in relation to national economy) and also economics of agriculture and food industry and its individual branches. In 2011, the agricultural sector reached positive profit (31,8 million €) and its economic performance was reasonably regenerated.*

An unfavourable economic trend spotted in the two previous loss-making years was changed because returns were increased faster than costs. Returns were influenced by increasing prices of agricultural products, that induced growth of sales (previously of plant products) and consequently value added was increased.

The food sector reached also the positive profit that was higher as compared with the agricultural sector (110,3 million €). The highest profit level was recognized in the branch of cocoa, chocolate and confectioners. The lowest profit level was observed in the branch of milk products. The contribution stressed also instruments of horizontal policy in agriculture, credits, taxes and insurance.

Key words *agricultural economics – food industry economics – macroeconomic indicators – credits – taxes – insurance – food sector branches*

Abstrakt V príspevku je analyzovaná ekonomická situácia poľnohospodárstva a potravinárstva z makroekonomického hľadiska, t.j. vo vzťahu k národnému hospodárstvu ako aj ekonomika poľnohospodárstva a potravinárstva a jeho jednotlivých odborov. Poľnohospodárstvo dosiahlo v roku 2011 kladný výsledok hospodárenia (31,8 mil. €) a jeho ekonomická výkonnosť sa medziročne mierne oživila. Zmenil sa trend v ekonomickom vývoji z predchádzajúcich dvoch stratových rokov, k čomu prispel rýchlejší rast výnosov ako nákladov. Výnosy boli ovplyvnené narastajúcimi cenami poľnohospodárskych výrobkov, ktoré sa premietli do zvýšenia tržieb, najmä za rastlinné výrobky a následne zvýšenia pridanej hodnoty. Potravinársky priemysel dosiahol tiež kladný výsledok hospodárenia, ktorý bol vyšší ako v poľnohospodárstve (110,3 mil. €) s jeho najvyššou úrovňou v odbore kakaa, čokolády a cukroviniek. Jeho najnižšiu úroveň mal odbor výroby mliečnych výrobkov. V príspevku je položený akcent aj na nástroje horizontálnej politiky v poľnohospodárstve, úvery, dane a poistenie.

Kľúčové slová ekonomika poľnohospodárstva - ekonomika potravinárstva - makroekonomické ukazovatele – úvery – dane – poistenie - odbory potravinárskeho priemyslu

Problematika ekonomickej efektívnosti poľnohospodárstva a potravinárstva je vysoko aktuálna, pretože ekonomika je výsledkom zhodnotenia efektov vloženého kapitálu do odvetvia, ktorých dosahy sa odrážajú v reprodukčnej schopnosti podnikov, produkčnej výkonnosti s dosahom na životnú úroveň a sociálnu oblasť vidieckeho obyvateľstva. Z tohto aspektu je potrebné neustále analyzovať ekonomickú situáciu poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov, ich finančnú životaschopnosť vo vzťahu k zdrojovým možnostiam obstarania finančných prostriedkov.

Každý subjekt poľnohospodárskej a potravinárskej výroby sa snaží efektívne hospodáriť a dosiahnuť zisk a priebežne dispozičnú likviditu. Vzhľadom na to musí zabezpečovať zhodnotenie svojej produkcie za primerané ceny. Aby podniky dosiahli primerané efekty, ide im o maximalizáciu výnosov a minimalizáciu nákladov. V poľnohospodárstve ako aj v potravinárstve zohráva významnú úlohu ekonomické zhodnotenie výrobných faktorov vstupujúcich do výrobných procesov vo vzťahu k rozsahu produkcie. Tým produkčne veľké podniky dosahujú lepšie jednotkové náklady vyplývajúce z rozsahu produkcie ako menšie podniky. Špecifickým javom v poľnohospodárstve je veľkosť podnikov z hľadiska výmery poľnohospodárskej pôdy. Nielen na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách EÚ je trend rastúcej veľkosti fariem, čo sa odráža vo vplyve faktora úspor z rozsahu. Na ekonomickú efektívnosť pôsobí rôznou mierou aj SPP EÚ (poskytované podpory z fondu EÚ) a štátna politika SR (národné podpory). Preto rozhodujúca bude naďalej jej aplikácia na území Slovenska pri plnení požiadaviek EÚ ako aj využití možností, deklarovaných v rámci národnej agrárnej politiky.

Metodický postup

Cieľom príspevku bolo zhodnotiť ekonomickú situáciu v poľnohospodárstve a potravinárstve v roku 2011 a jej porovnanie s rokom 2010. Ekonomickú situáciu v poľnohospodárstve a potravinárstve sme analyzovali na základe makroekonomických údajov získaných zo Štatistického úradu SR, Národnej banky Slovenska (NBS), odvetvových údajov z rezortného výkazníctva (Informačných listov MPRV SR) uložených v Centrálnej databáze Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva. Pre hodnotenie potravinárstva boli využité informačné zdroje Štatistického úradu, kde bol akcent položený na 12 rozhodujúcich odborov.

Objektom analýzy bol súbor poľnohospodárskych podnikov právnických a fyzických osôb a súbor potravinárskych podnikov právnických osôb. Regionálne rozdiely boli zisťované predovšetkým za právnické osoby v poľnohospodárstve, ktoré sú rozhodujúce nielen z hľadiska veľkosti obrábanej pôdy, ale najmä produkcie. Plošná diferencia výsledku hospodárenia bola znázornená na mape podľa jednotlivých okresov SR. Údaje o podnikateľských subjektoch v poľnohospodárstve boli roztriedené aj podľa právnej formy hospodárenia, aby bolo vidieť diferencie aj v týchto skupinách podnikov ako aj u samostatne hospodáriacich roľníkov. Okrem toho boli použité údaje pre hodnotenia nástrojov horizontálnej politiky, t.j. úverov, daní a poistenia v poľnohospodárstve. Všetky dostupné údaje za poľnohospodárstvo a potravinárstvo boli spracované indexovou metódou a bola

využitá komparatívna analýza. Výsledky boli zdokumentované graficky a priestorovo znázornené na mapách.

Vlastná práca

Ekonomickou situáciou poľnohospodárskych podnikov sa zaoberajú viacerí autori pôsobiaci na Ekonomickej univerzite v Bratislave a na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, pričom si všímajú ich diferencie tak z hľadiska právnych foriem ako aj veľkostnej štruktúry podnikov. Grznár, M. a Szabo, L. (2011) konštatujú, že negatívnym javom v slovenskom agrárnom sektore zostáva značná disparita výsledkov hospodárenia v oboch právnych typoch podnikov, ktorá sa len pomaly zmierňuje a roky hospodárskej krízy ju len prehĺbili a súčasný systém poskytovania podpôr poľnohospodárskym podnikom skôr spomaľuje proces zániku dlhodobých podnikov.

Haluza, I. (2011) uvádza, že záujem zahraničných, najmä dánskych podnikateľov podnikajúcich na Slovensku spočíva najmä vo vyššej koncentrácii poľnohospodárskej pôdy, pri ktorej sa dajú potraviny dorábať efektívnejšie. Na Slovensku jeden podnik bežne obhospodaruje tisíce hektárov poľnohospodárskej pôdy, kým v Dánsku či v iných krajinách západnej Európy je to len niekoľko sto hektárov. Dnes už viaceré dánske skupiny hospodária na 60 tis. hektároch pôdy, chovajú desaťtisíc dojníc a dvojnásobný počet prasníc.

Pokrivčák, J. (2011) konštatuje, že zásahy štátov EÚ do poľnohospodárstva sú všadeprítomné. Dôvody sú buď zlyhanie trhov alebo vývoj na politickom trhu. Vývoj na politickom trhu lepšie vysvetľuje vládne intervencie do poľnohospodárstva. Všeobecne platí, že sila farmárov a ich záujmových skupín je väčšia ako sila podobných zoskupení v iných odvetviach. Vplyv finančnej solidarity na úroveň redistribúcie finančných prostriedkov je rôzna. Finančná solidarita mení preferencie krajín ohľadom redistribúcie príjmov smerom do poľnohospodárstva. Čistí prispievatelia do spoločného rozpočtu EÚ preferujú nižšie dotácie. Čistí odberatelia zo spoločného rozpočtu EÚ preferujú vyššie dotácie. Keďže existujú prispievatelia aj odberatelia, finančná solidarita systematicky nezvyšuje úroveň podpory poľnohospodárstva v EÚ.

Gozora, V. (2011) dospel k záverom, že priame zahraničné investície sa stávajú faktorom ekonomického rastu a rozvoja vo všetkých ekonomikách a regiónoch, v ktorých vnútorné zdroje nepostačujú. Nerovnomerná úroveň ekonomického vývoja sa prejavuje aj v regiónoch SR, ako dôsledok nízkej úrovne vnútorných zdrojov ekonomického rastu a nízkeho prílevu priamych zahraničných investícií. Zaostalejšie regióny, ktoré sa prejavujú nižším ekonomickým potenciálom, nižším ekonomickým rastom, vysokou mierou nezamestnanosti a sociálnymi problémami, nespĺňajú podmienky, ktoré by lákali zahraničných investorov na Slovensko.

Finančno-ekonomický vývoj potravinárskeho priemyslu Českej republiky hodnotili Mejstříková, L. – Mezera, J. – Plášil, M. (2012), kde na základe využitia spider analýzy poukazujú na odlišný vývoj produkcie a finančno-ekonomických ukazovateľov. Rentabilita výroby potravín a výroba nápojov spolu sa pri zhoršených ekonomických podmienkach zlepšila, čo potvrdzuje schopnosť adaptability významnej časti analyzovaných podnikov aj v

zhoršených podmienkach doby hospodárskej krízy. Vo výrobe potravín vidia pozitíva v rastúcej rentabilite, likvidite a narastajúcom podiele vlastného kapitálu a poklese jeho zadlženosti a doby obratu zásob. Výroba nápojov v porovnaní s výrobou potravinárskych výrobkov vykázala vyššiu úroveň rentability, likvidity a nižšiu zadlženosť vlastného kapitálu.

Makroekonomický vývoj

Vývoj hlavných ukazovateľov pôdohospodárstva¹ a potravinárstva² v bežných cenách v roku 2011 oproti roku 2010 vzrástol v absolútnom vyjadrení tak v ekonomike SR ako aj v pôdohospodárstve³. Za potravinárstvo medziročne vzrástli všetky dostupné ukazovatele – tvorba hrubého fixného kapitálu (THFK), zamestnanosť a priemerná nominálna mesačná mzda (Tab. 1).

V oboch odvetviach ako aj v hospodárstve SR vzrástla úroveň priemernej mzdy. Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov (hrubá pridaná hodnota, medzispotreba, tvorba hrubého fixného kapitálu, zamestnanosť aj priemerná mesačná mzda) odvetvia pôdohospodárstva, potravinárstva a hospodárstva SR sa odrazili na medziročných zmenách v účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na hospodárstve SR s tým, že v roku 2011 podiel pôdohospodárstva na hospodárstve SR vzrástol len pri hrubej pridanej hodnote v bežných cenách a priemernej mzde. Produktivita práce mala narastajúcu tendenciu v oboch odvetviach (Graf 1), ale podiel THFK na národnom hospodárstve oboch odvetví klesol (Graf 2). Podiel potravinárstva sa zvýšil na zamestnanosti, ale klesol pri THFK a priemernej mzde.

V zahraničnoobchodnej výmene pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch bolo dosiahnuté záporné saldo na úrovni -762 mil. €, ale v ekonomike SR zahraničný obchod skončil s aktívnym saldom 2 442 mil. €. Záporné saldo sa medziročne znížilo. Zvýšil sa podiel agropotravinárskeho sektora na celkovom dovoze ako aj na celkovom vývoze zahraničného obchodu SR.

¹ pestovanie plodín, chov zvierat, poľovníctvo a služby s tým súvisiace; lesníctvo a ťažba dreva; rybolov a akvakultúra

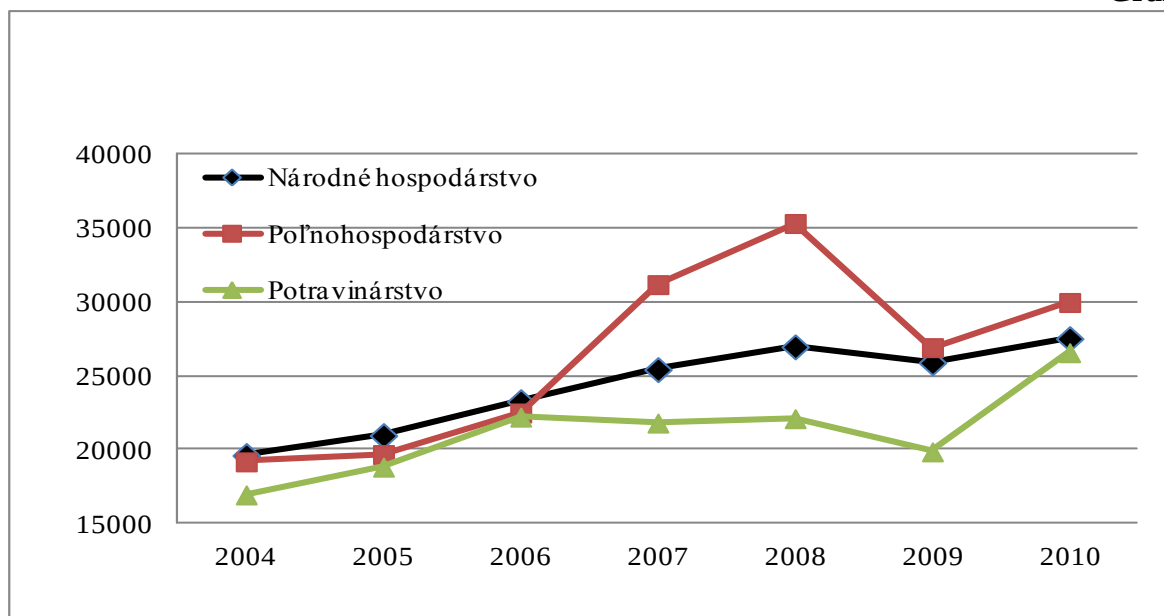
² výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov

³ údaje za potravinárstvo o hrubej pridanej hodnote a medzispotrebe za rok 2011 a údaj o hrubej produkcii za rok 2011 za pôdohospodárstvo ani za potravinárstvo nie sú k dispozícii

Vývoj produktivity práce z hrubej pridanej hodnoty v národnom hospodárstve, poľnohospodárstve a potravinárstve v b.c. v € na pracovníka

Development of labour productivity from gross value added in national economy, agriculture and food industry in common prices in € per worker

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR - Source: SO SR

1/národné hospodárstvo - National economy, 2/poľnohospodárstvo - agriculture, 3/potravinárstvo - food industry

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na základných ukazovateľoch hospodárstva SR

The share of agriculture and food industry on basic indicators of the SR economy

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	Podiel v % ²		Rozdiel v p.b. 2011-2010 ³
	2010	2011	
<i>Podiel pôdohospodárstva na:</i> ⁴			
- hrubej pridanej hodnote (s. c.) ¹⁾ ⁵	2,95	2,29	-0,66
- hrubej pridanej hodnote (b. c.) ¹⁾ ⁶	3,14	3,18	0,04
- medzispotrebe (b. c.) ¹⁾ ⁷	2,54	2,48	-0,06
- medzispotrebe (s. c.) ¹⁾ ⁸	2,30	2,15	-0,15
- tvorba hrubého fixného kapitálu (b. c.) ¹⁾ ⁹	3,01	2,91	-0,1
- zamestnanosti ¹⁾ ¹⁰	4,39	4,38	-0,01
- priemernej mzde ¹⁾ * ¹¹	76,98	78,88	1,9
<i>Podiel výroby potravín a nápojov a tabak. výrobkov na:</i> ¹²			
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ¹⁾ ¹³	2,09	1,98	-0,11
- zamestnanosti ¹⁾ ¹⁰	1,71	1,75	0,04
- priemernej mzde ¹⁾ * ¹¹	90,77	89,19	-1,58
<i>Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na:</i> ¹⁴			
- vývoze ²⁾ ¹⁵	4,88	5,04	0,16
- dovoze ²⁾ ¹⁶	6,57	6,68	0,11

Prameň: prepočty VÚEPP s použitím prameňov¹⁷

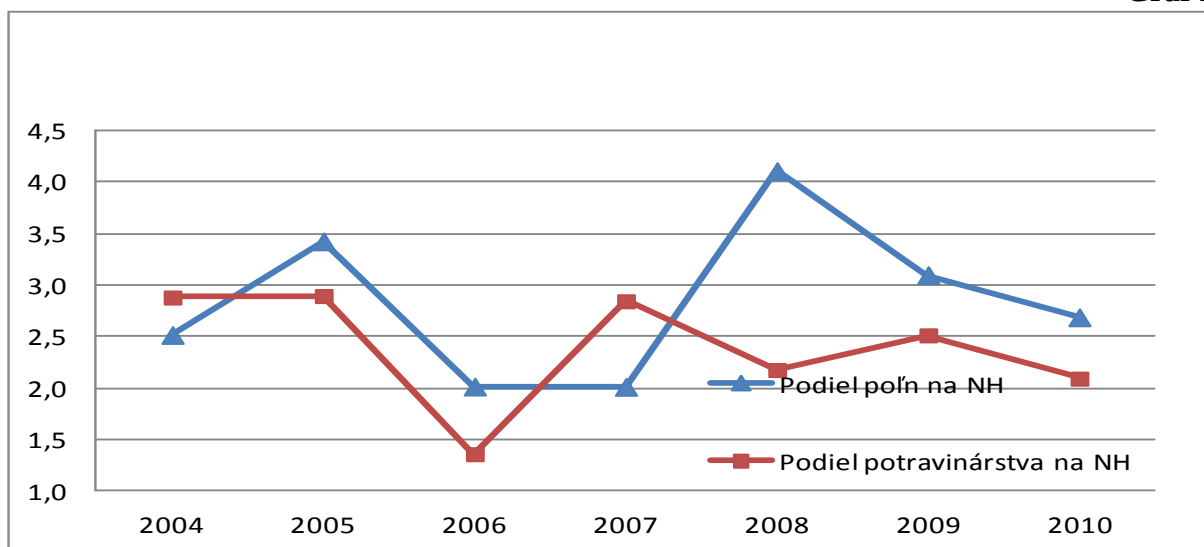
¹⁾ vypočítané z údajov ŠÚ SR a Slovstat-ŠÚ SR; členenie podľa štatistickej klasifikácie SK NACE, ²⁾ ŠÚ SR, rok 2011 predbežné údaje z apríla 2012, * pomer priemernej mzdy odvetvia k priemernej mzde v národnej ekonomike „s. c.“ - stále ceny vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2005¹⁸

1/ Indicator, 2/ share in %, 3/ difference in percentage points 2011-2010, 4/ share of agriculture on, 5/ gross value added -constant prices, 6/ gross value added – common prices, 7/ intermediate consumption – common prices, 8/ intermediate consumption – constant prices, 9/ creation of gross fixed capital – common prices, 10/ employment, 11/ average wage, 12/ share of production of food-stuffs, beverages and tobacco products on, 13/ creation of gross fixed capital – common prices, 14/ share of foreign agri-food trade on, 15/ export, 16/ import, 17/ Source: RIAFE calculations on the base of mentioned sources, 18/ ¹⁾ calculated pursuant to SO SR and Slovstat-SO SR data; classification according to SK NACE, ²⁾ SO SR, 2011 – preliminary data published in April 2012, * average wage in the sector/ average wage in national economy – ratio, constant prices – calculated through volumes chaining ad reference point in 2005

Podiel poľnohospodárstva a potravinárstva na tvorbe hrubého fixného kapitálu národného hospodárstva v %

The share of agriculture and food industry on creation of gross fixed capital of national economy in %

Graf 2

Prameň: ŠÚ SR - Source: SO SR

1/podiel poľnohospodárstva na NH - Share of agriculture on national economy, 2/Podiel potravinárstva na NH - share of food industry on national economy

Poľnohospodárstvo

Výsledky hospodárenia právnických osôb

Poľnohospodárstvo, podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR, dosiahlo za rok 2011 kladný výsledok hospodárenia pred zdanením (zisk) vo výške 31,8 mil. € (Tab. 2). V medziročnom vývoji došlo k miernemu oživeniu ekonomickej výkonnosti poľnohospodárstva. Zmenil sa trend vo vývoji výsledku hospodárenia z predchádzajúcich dvoch stratových rokov. Úroveň zisku bola nižšia ako v rokoch pred krízou. K pozitívnemu trendu výsledku hospodárenia prispel (Graf 3) rýchlejší rast výnosov (7,3 %) ako nákladov (5,0 %). Zvýšené výnosy boli ovplyvnené narastajúcimi cenami poľnohospodárskych výrobkov, ktoré sa premietli do zvýšenia tržieb (17,2 %), najmä za rastlinné výrobky (37,0 %) a následne zvýšenia pridanej hodnoty (23,9 %).

Poľnohospodárstvo v roku 2011 bolo poznačené viacerými faktormi, vyvolanými najmä cenovou volatilitou a konkurenčným tlakom na liberalizovanom európskom a svetovom trhu s poľnohospodárskymi komoditami, nevyváženými dodávateľsko-odberateľskými vzťahmi s dominanciou obchodných reťazcov a podnikov spracovateľského priemyslu. Tieto faktory ovplyvnili cenový vývoj poľnohospodárskych komodít a tým ekonomiku poľnohospodárskej prvovýroby. Rozhodujúci bol v nákladovo-výnosovej oblasti vývoj cien poľnohospodárskych výrobkov a cien vstupov do poľnohospodárstva, t.j. dosah z cenových nožníc. Pozitívne na poľnohospodársku výrobu, najmä rastlinnú, vplýval prevažne priaznivý vývoj počasia.

Výsledky hospodárenia v poľnohospodárstve

v mil. €, index v %

Profit/loss in agriculture (in million €, index in %)

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	2010	2011	Index 2011/2010 ²	Rozdiel 2011-2010 ³
Výnosy ⁴	2 019,0	2 167,3	107,3	148,3
Náklady ⁵	2 032,9	2 135,5	105,0	102,6
Výsledok hospodárenia ⁶	-13,9	31,8	-	45,7
Pridaná hodnota ⁷	367,6	455,5	123,9	87,9

Prameň: ŠÚ SR, r. 2010 – Výkaz Roč 1- 01, Roč 2-01-definitívne údaje, r. 2011 - Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2011 - predbežné údaje⁸

1/ Indicator, 2/ index 2011/2010, 3/ difference 2011-2010, 4/ returns, 5/ costs, 6/ profit/loss, 7/ value added, 8/ Source: SO SR, 2010 – The statement Roč 1- 01, Roč 2-01 – definitive data, 2011 – The statistical report on basic trends in the SR economy in 2011 – preliminary data

Výsledok hospodárenia ovplyvnili:

- pozitívny vývoj poľnohospodárskej produkcie, najmä rastlinnej, kde sa zvýšili ceny až o 23,2 %, ale aj vyprodukované množstvá (okrem okopaním a ovocia),
- v živočíšnej výrobe sa zvýšili ceny komodít v priemere o 10,8 %, ale stagnovala až klesla produkcia takmer všetkých živočíšnych komodít, najmä jatočného hovädzieho dobytku aj jatočnej hydiny,
- cenový vývoj s rýchlejším nárastom cien poľnohospodárskych výrobkov (16,7 %) ako cien vstupov do poľnohospodárstva (11,0 %),
- rast cien vstupov do poľnohospodárstva sa odvíjal od vysokých cien niektorých vstupov prevádzkového charakteru, hlavne motorových pohonných hmôt a mazív, ale aj cien krmív pre zvieratá,
- podporná politika, najmä priame platby ako dôležitá súčasť príjmov a zabezpečenia úverov,
- nárast finančných prostriedkov zo zahraničných zdrojov na financovanie investícií,
- nedostatočná realizácia produkcie a zvyšovanie zásob poľnohospodárskych produktov,
- zvýšené náklady zo zrušenia zvýhodnenej spotrebnej dane z motorovej nafty (červená nafta),
- ďalšie znižovanie pracovných síl a tým úspora pracovných nákladov,
- priaznivý priebeh počasia vo väčšine mesiacov roka.

K narastajúcemu trendu výnosov, ktoré dosiahli 2 167 mil. € prispela vyššia produkcia, najmä komodít rastlinnej výroby. Objem výnosov však nedosiahol úroveň predkrízového obdobia, kedy ich výška bola 2 719 mil. €. Pokračoval dovoz komodít živočíšneho pôvodu, kde išlo nielen o doplnkové sortimenty, ale o rozhodujúce množstvá takých komodít, ktoré sú poľnohospodári schopní vyrobiť na Slovensku. Zvyšujúcim sa vývozom prvotných poľnohospodárskych surovín a dovozom hotových potravinárskych výrobkov sa oslabila najmä živočíšna výroba, zamestnanosť a znížil sa podiel domácej produkcie na slovenskom trhu.

Väčšina poľnohospodárskych podnikov bola zisková (77 %) a ich podiel sa medziročne zvýšil o 11 p.b., ale úroveň ich účtovného zisku nebola vysoká. Aj keď priemerný zisk na 1 podnik bol 52,3 tis. €, pokračovala tendencia zvyšovania medzipodnikových rozdielov vo

všetkých oblastiach v podobných ako aj rozdielnych prírodných podmienkach a právnych formách. Najviac podnikov hospodárilo v intervale zisku do 40 tis. €. Podniky, v snahe dosiahnuť priaznivejší výsledok hospodárenia, znižovali podobne ako v predchádzajúcich rokoch, rozsah výroby a jej nákladové faktory, predovšetkým pracovné náklady ako dôsledok poklesu zamestnancov o (4,7 tis. osôb, t.j. o 8,3 %). Časť poľnohospodárskych podnikov uplatňovala flexibilitu uvoľňovania pracovných síl (zmena štruktúry výroby, ústup od neefektívnych výrob, sezónny charakter výroby...). Zvýšené investície aj prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v predchádzajúcich rokoch, prispeli k obnove materiálo-technickej základne a odrazili sa v znížení potreby pracovných síl aj v roku 2011.

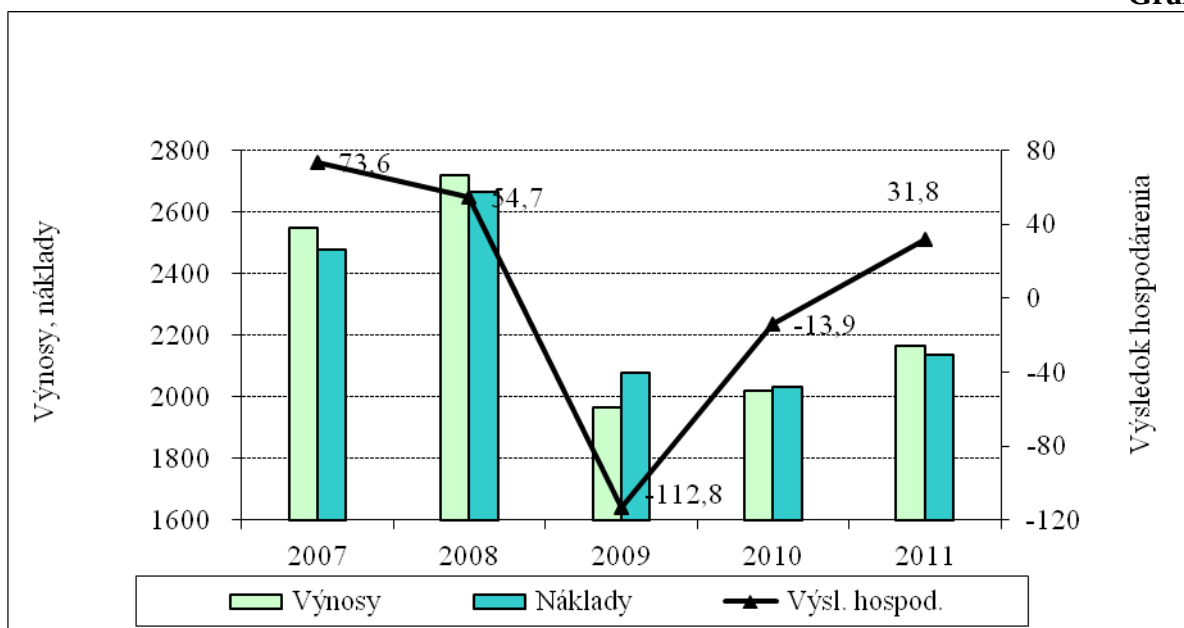
Bežná a celková likvidita poľnohospodárskych podnikov, aj pri lepších výsledkoch, sa medziročne výrazne nezmenila, ale zlepšila sa finančná disciplína s rýchlejšou dobou splatnosti záväzkov (9,8 %) a dobou obratu zásob (5 %).

Významný podiel na výnosoch (14,9 %) poľnohospodárskych podnikov dosiahli neinvestičné podpory z európskych zdrojov. Podpory boli motivujúcim faktorom na zabezpečenie príjmov. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov, čo sa prejavilo aj v ekonomike výroby hlavných poľnohospodárskych komodít. Bez podpôr by bolo poľnohospodárstvo vysoko stratové.

Zo zdrojov EÚ a národných zdrojov boli vyplatené poľnohospodárskym podnikom v roku 2011 priame platby vo výške 90 % (80 % EÚ a 10 % ŠR SR - národná vyrovnávacia platba). EÚ stanovila limit finančných prostriedkov na SAPS vo výške 80 % priemeru krajín EÚ-15 a tieto bolo možné navýšiť národnými platbami do výšky 20 %, t.j. spolu 100 % priemeru krajín EÚ-15. V schválenom rozpočte SR boli na národnú vyrovnávaciu platbu vyčlenené prostriedky vo výške 10 % stanoveného limitu. Tak úroveň priamych platieb aj v roku 2011 ostala pod úrovňou podpôr starých členských krajín (EÚ-15), čo má vplyv na konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov na európskom trhu.

Vývoj výnosov, nákladov a výsledku hospodárenia v poľnohospodárskej výrobe v mil. €
Development of returns, costs and profit/loss in agricultural production in million €

Graf 3

Prameň: ŠÚ SR - Source: SO SR

1/výnosy - returns, 2/náklady - costs, 3/výsledok hospodárenia - profit/loss

Celková zadlženosť poľnohospodárstva takmer stagnovala na úrovni predchádzajúceho roka (42,9 %). Úvery celkom do odvetvia medziročne vzrástli (10,6 %), k čomu prispeli lepšie výsledky hospodárenia a tým vyššia bonita poľnohospodárskych podnikov. Aj v roku 2011 rozhodujúci význam v podpornej politike mali najmä nárokovateľné priame platby z EÚ, ktoré boli garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov poskytnutých komerčnými bankami poľnohospodárskym podnikom.

To znamená, že isté dotácie, ktoré poľnohospodárske podniky dostávajú na konci každého roka sú pre banky spoľahlivou zárukou. Dotáciami poľnohospodárske podniky splácali úvery a úroky a tak si udržali ekonomickú bonitu na úverovom trhu, o čom svedčí aj keď mierny nárast krátkodobých úverov (8,4 %) do tohto odvetvia, na prefinancovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby. Komerčné banky vyžadovali od podnikov garancie splátok úverov a úrokov z priamych a ostatných platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia, ktoré by znížilo nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov, keďže aj v roku 2011 v nedostatočnej hotovostnej likvidite sa nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovaných podnikateľskými aktivitami.

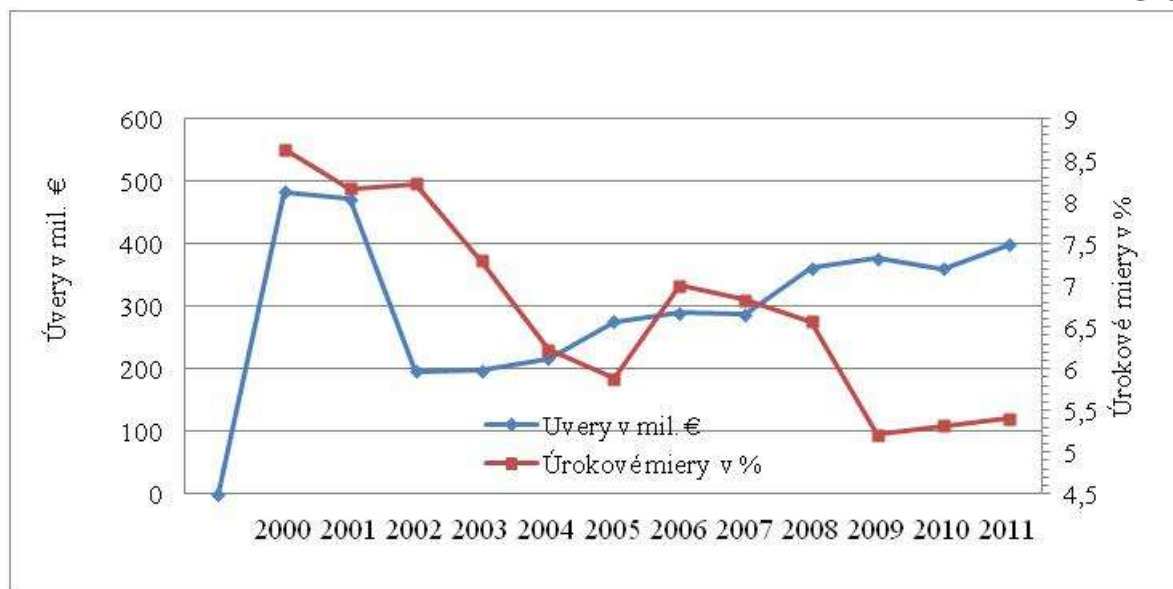
Na rozdiel od minulých rokov, kedy problematickými z hľadiska dostupnosti boli strednodobé, ale najmä dlhodobé úvery (Tab. 3), situácia sa v roku 2011 čiastočne zmenila a dlhodobé úvery sa významne zvýšili (21,4 %). Možno to pripísať, okrem čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ a tým potrebnej finančnej spoluúčasti z vlastných - podnikových, resp. úverových zdrojov, aj fixovaniu úrokových sadzieb pri poskytovaní úverov na investičné projekty. Okrem toho niektoré banky ponúkali podnikom flexiúver na pôdu na obdobie najviac 10 rokov, ale pomerne za prísnych podmienok a vyšších úrokových

sadzieb. Vývoj úverov a priemerných úrokových mier z dlhodobejšieho hľadiska je vyjadrený v Grafe 4, kde vidieť nárast úverov a pokles úrokových mier.

Vývoj úverov v poľnohospodárstve, poľovníctve a s tým súvisiacich službách a úrokových mier

Development of credits in agriculture, hunting and concerning services and interest rate

Graf 4

Prameň: NBS - Source: NBS

1/ úvery v mil. € - Credits in million €, 2/ úrokové miery v % - interest rates in %

Úvery za poľnohospodárstvo z hľadiska doby splatnosti

v tis. €, index v %

Credits per agriculture according to term of expiration (in thousand €, index in %)

Tab. 3

Rok/úvery ¹	Krátkodobé ²	Strednodobé ³	Dlhodobé ⁴	Spolu ⁵
2010	180 492	82 762	97 044	360 298
2011	195 626	84 899	117 774	398 299
Index 2011/2010 ⁶	108,4	102,6	121,4	110,6

Prameň: NBS⁷

Poznámka: Údaje zahŕňajú aj úvery za poľovníctvo a služby s tým súvisiace, rok 2011 –predbežné údaje⁸

1/ Year, credits, 2/ short-term, 3/ medium-term, 4/ long-term, 5/ total, 6/ index 2011/2010, 7/ Source: NBS,

8/ Note: Data includes also credits per hunting and concerning services, 2011- preliminary data

Podobne ako v predchádzajúcom roku aj v roku 2011 v štruktúre celkových úverov prevládali krátkodobé - preklenovacie úvery (49,1 %) s dobou splatnosti do roka zaručené podporami.

Výsledky hospodárenia v poľnohospodárstve ovplyvnila aj daňová a odvodová politika. V roku 2011 odvodili poľnohospodárske podniky na daniach do štátneho rozpočtu SR a do rozpočtov miest a obcí spolu 72,7 mil. €, čo bolo o 17,8 % viac ako pred rokom (Tab. 4). V štruktúre daní dominovali priame dane (73,4 %) a to najmä daň z nehnuteľností, predovšetkým z pozemkov, budov a stavieb.

Významné zmeny pre poľnohospodárov nastali aj v spotrebnej dani z minerálneho oleja (novela zákona č. 492/2010 Z. z.), keď od januára 2011 bolo zrušené daňové zvýhodnenie tzv. červenej nafty. Dopad zo zrušenia zvýhodnenej nafty a tým uplatňovania nižšej sadzby dane sa premietol do zvýšených nákladov pre pohonné hmoty pre poľnohospodárov a to pri spotrebe cca 130 tis. litrov nafty vo výške cca 34 mil. €.

Dane a platby do fondov za poľnohospodárstvo

v tis. €, index v %

Taxes and payments to funds per agriculture (in thousand €, index in %)

Tab. 4

Ukazovateľ/ rok ¹	2010	2011	Index 2011/2010 ²	Rozdiel 2011-2010 ³
<i>Priame dane</i> ⁴	44 230	53 404	120,7	9 174
-daň z príjmov ⁵	11 404	19 968	175,1	8 564
-daň z nehnuteľností ⁶	29 205	29 698	101,7	493
z toho z: pozemkov ⁷	25 207	25 638	101,7	431
stavieb ⁸	3 986	3 999	100,3	13
- cestná daň ⁹	3 621	3 738	103,2	117
<i>Nepriame dane</i> ¹⁰	17 528	19 346	110,4	1 818
-DPH ¹¹	16 813	18 713	111,3	1 900
-spotrebné dane ¹²	715	633	88,5	-82
Dane spolu priame a nepriame ¹³	61 758	72 750	117,8	10 992
Platby do fondov ¹⁴	90 250	93 579	103,7	3 329

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP¹⁵

1/ Indicator/year, 2/ index 2011/2010, 3/ difference 2011-2010, 4/ direct taxes, 5/ income tax, 6/ real estate tax, 7/ out of which from: land (parcel), 8/ constructions, 9/ road tax, 10/ indirect taxes, 11/ VAT, 12/ consumer taxes, 13/ direct and indirect taxes in total, 14/ payments to funds, 15/ Source: Information Sheets CD MARD SR, RIAFE

Objem platieb do fondov (na sociálne, zdravotné poistenie, rezervného fondu...) sa medziročne len mierne zvýšil (3,7 %), čo súviselo s aj keď miernym nárastom priemernej mzdy a preradením zamestnancov z dohôd o vykonanej práci na zmluvu na dobu neurčitú.

Ďalším faktorom, ovplyvňujúcim výsledky hospodárenia, bolo poľnohospodárske poistenie, ktorého dosah je rozhodujúci a docenený pri nepredvídateľných udalostiach formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov. Aj v roku 2011 si poľnohospodárske podniky poistili v komerčných poisťovniach cez zákonné a zmluvné poistenie majetok, úrodu a zvieratá. Podľa škodového priebehu bol rok 2011 rizikovo podpriemerný. Na zaplattenom poistnom za poistené riziká odvieďli poľnohospodárske podniky komerčným poisťovniam 21,6 mil. € a na náhradách škôd im bolo poskytnuté 10,9 mil. €. Návratnosť finančných prostriedkov z centralizovaného fondu komerčných poisťovní, na úhradu škôd dosiahla 50,2 % (Tab. 5). Dlhodobejší vývoj rozdielu medzi zaplatteným poistným poľnohospodárskymi podnikmi a vyplatenými náhradami škôd (aj po zohľadnení spoluúčasti podnikov na škode) z komerčných poisťovní poukazuje na vyššie objemy zaplatteného poistného a nižšie objemy vyplatených náhrad škôd, t.j. cca 50-60 % návratnosť vložených prostriedkov do poistenia (Graf 5).

Poľnohospodárske poistenie

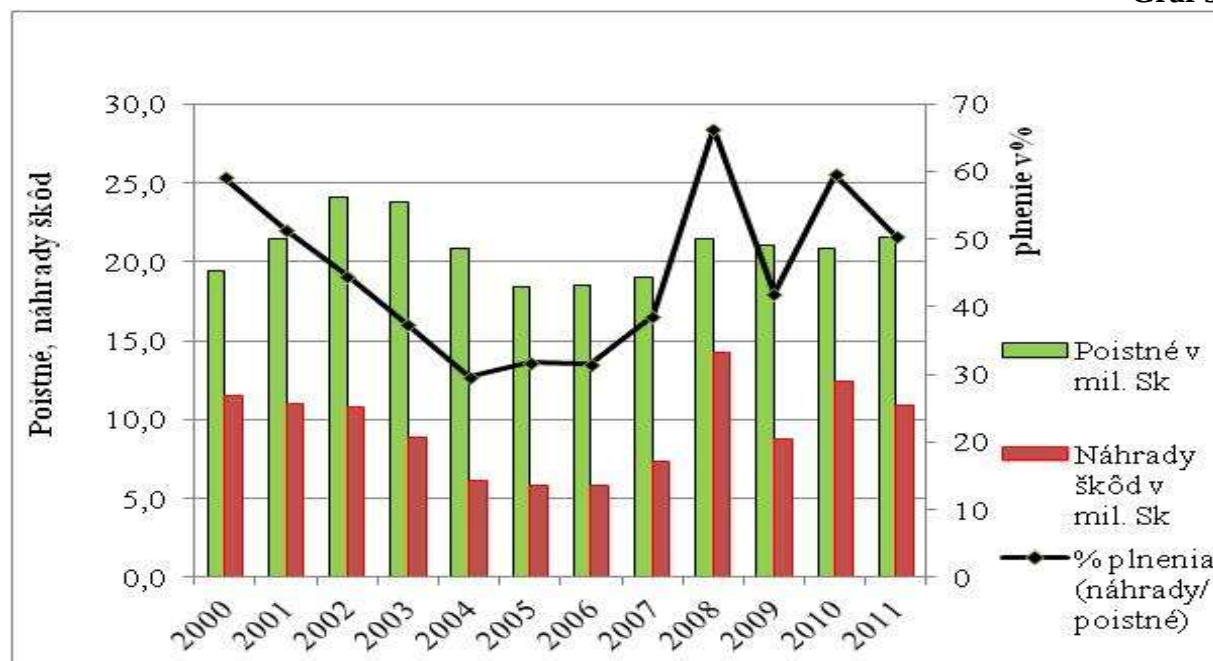
v tis. €, index v %

Agricultural insurance (in thousand €, index in %)**Tab. 5**

Ukazovateľ/rok ¹	2010	2011	Index 2011/2010 ²	Rozdiel 2011-2010 ³
Poistné ⁴	20 796	21 625	104,0	829
- majetok ⁵	13 155	13 070	99,4	-85
- úroda ⁶	4 765	5 819	122,1	1 054
-zvieratá ⁷	2 093	1 987	94,9	-106
Náhrady škôd ⁸	12 443	10 866	87,3	-1 577
- majetok ⁵	5 259	4 480	85,2	-779
- úroda ⁶	5 745	5 803	101,0	58
-zvieratá ⁷	220	402	182,7	182
Návratnosť poistného v % ⁹	59,8	50,2	-	-

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP¹⁰

1/ Indicator/year, 2/ index 2011/2010, 3/ difference 2011-2010, 4/ insurance, 5/ property, 6/ production, 7/ animals, 8/ compensation of damages, 9/ insurance return in %, 10/ Source: Information Sheets CD MARD SR, RIAFE

Vývoj poistného, náhrad škôd v mil. € a plnenie v %**Development of insurance, compensation of damages in million € and fulfilment in %****Graf 5**

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP - Information Sheets of MARD SR, CD RIAFE

1/ poistné, náhrady škôd - Insurance, compensation of damages, 2/ plnenie v % - fulfilment in %, 3/ poistné v mil. Sk - insurance in million SKK, 4/ náhrady škôd v mil. Sk - compensation of damages in million SKK, 5 % plnenia (náhrady/poistné) - ratio of fulfilment (compensation/insurance) in %, 6/

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch aj v roku 2011, aj keď sa výrazne zmiernili, naďalej pretrvávali diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi právnymi formami (Tab. 6, Graf 6). Podľa údajov z Informačných listov MPRV SR⁴ ziskových bolo 77 % podnikov právnických osôb, čo bolo o 11 p.b. viac ako v roku 2010. Úroveň zisku na ha poľnohospodársky využívanej pôdy nebola vysoká a dosiahla 65,7 €. Podniky sa snažili vykázat' aspoň minimálny účtovný zisk kvôli úverovým podmienkam a nároku na podporné zdroje. Väčší podiel ziskových podnikov mali obchodné spoločnosti (80 %) ako poľnohospodárske družstvá (69 %). Obidve právne formy dosiahli kladný výsledok hospodárenia s vyššou úrovňou v obchodných spoločnostiach (80,9 €·ha⁻¹ p.p.), ako poľnohospodárskych družstvách (50,4 €·ha⁻¹ p.p.).

Družstvám a obchodným spoločnostiam boli poskytnuté podpory podľa rovnakých kritérií a podmienok, napriek tomu sa prehĺbujú medzipodnikové diferencie vo výsledkoch hospodárenia z viacerých príčin aj medzi samotnými družstvami a samotnými obchodnými spoločnosťami. Pozitívne je, že sa zvýšila efektívnosť hospodárenia a tvorba pridanej hodnoty v obidvoch právnych formách. Mierne vyššiu efektívnosť hospodárenia dosiahli obchodné spoločnosti s nákladovosťou výnosov 96,2 %, čo môže byť odrazom skutočnosti úspor z výroby s nižším rozsahom najmä živočíšnej výroby ako v poľnohospodárskych družstvách, ale aj takmer 6-krát vyšších tržieb z predaja tovaru, ako v poľnohospodárskych družstvách.

Základné ekonomické údaje poľnohospodárskych podnikov – právnické osoby v €·ha⁻¹ p. p., v %
Basic economic data of agricultural enterprises – legal persons (in €·ha⁻¹ of agricultural land, in %)

Tab. 6

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby ²			Poľnohosp. družstvá ³			Obchodné spoločnosti ⁴		
	2010	2011	Index ⁵	2010	2011	Index	2010	2011	Index
Výsledok hospodárenia ⁶	0,0	65,7	-	-16,1	50,4	313,0	16,8	80,9	481,0
Nákladovosť výnosov ⁷	100,0	96,5	96,5	101,2	96,7	95,6	99,2	96,2	97,0
Pridaná hodnota ⁸	190,2	284,6	149,6	180,9	285,9	158,1	197,8	273,2	138,1
Zadlženosť majetku v % ⁹	42,8	42,9	-	31,0	31,9	-	53,5	53,8	-
Neinvestičné podpory ¹⁰	297	278	93,6	308	289	93,8	283	268	94,7
Podiel ziskových podnikov v % ¹¹	66	77	-	55	69	-	73	80	-
Podpory spolu ¹²	345	311	90,1	352	315	89,5	335	309	92,2
- neinvestičné podpory ¹³	297	278	93,6	308	289	93,8	283	268	94,7

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP¹⁴

1/ Indicator, 2/ legal persons, 3/ agricultural co-operatives, 4/ trade companies, 5/ index, 6/ profit/loss, 7/ cost-returns ratio, 8/ value added, 9/ indebtedness of property in %, 10/ non investment subsidies, 11/ share of profit making enterprises in %, 12/ subsidies in total, 13/ non investment subsidies, 14/ Source: Information Sheets of MARD SR, CD RIAFE

⁴ Ekonomicko-finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívanej pôdy, boli získané z údajov Informačných listov MPRV SR, uložených v CD MP SR na VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 501 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 82,2 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p., podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS.

Medziročne sa znížila náročnosť tvorby pridanej hodnoty na výrobnú spotrebu, ale naďalej ostala vyššia v obchodných spoločnostiach (3,7 €) ako v poľnohospodárskych družstvách (2,7 €). Naopak, úroveň pridanej hodnoty bola vyššia v poľnohospodárskych družstvách, ktoré mali vyššiu zamestnanosť a tým vyššiu nákladovú zaťaženosť pracovnými nákladmi, ale súčasne prinášali vyšší sociálny prínos na slovenskom vidieku v období nedostatočnej tvorby pracovných miest a znižujúcej sa zamestnanosti.

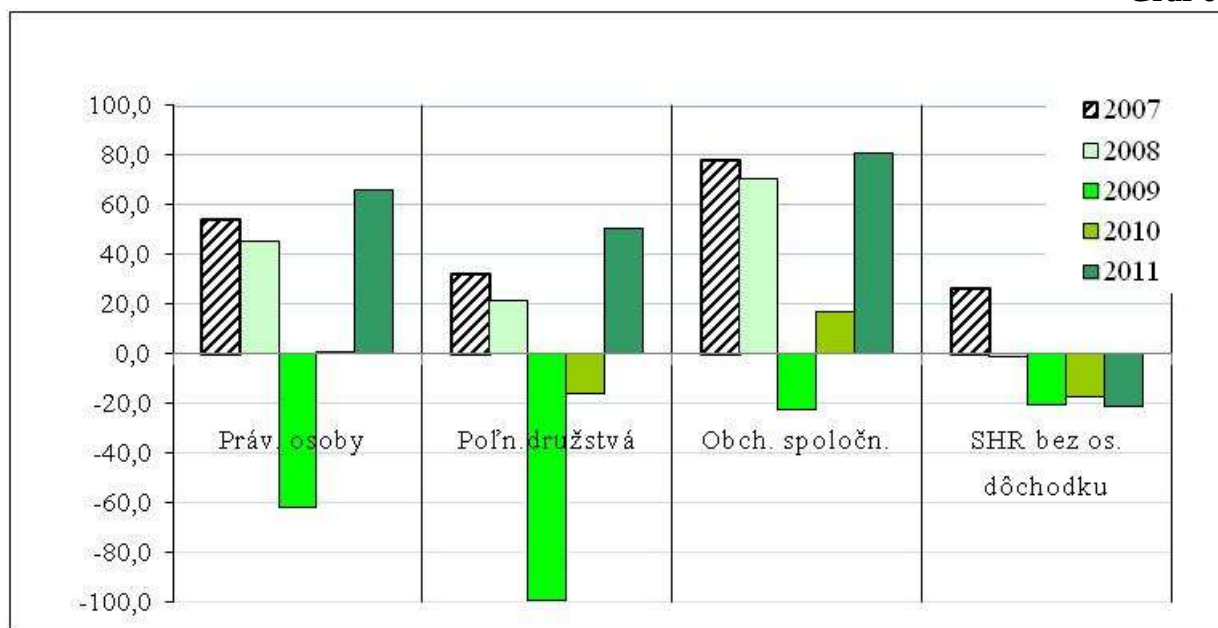
Vyššiu zadlženosť majetku dosiahli obchodné spoločnosti, čo je dôkazom ich vyššej ekonomickej bonity voči komerčným bankám z hľadiska dosahovania zisku a tým splácania najmä dlhodobých úverov.

Pretrvávajúce diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli spôsobené ešte stále doznievajúcimi vplyvmi vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom ako aj bez vyrovnania podielov, čo predurčilo nižšiu nákladovosť výroby.

Výsledok hospodárenia poľnohospodárskej výroby v € na ha p.p.

Profit/loss of agricultural production in € per hectare of agricultural land

Graf 6

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP - Information Sheets of MARD SR, CD RIAFE

1/ právnické osoby - Legal persons, 2/poľnohospodárske družstvá - agricultural co-operatives, 3/obchodné spoločnosti - trade companies, 4/SHR bez os.dôchodku - self-employed farmers without personal income

Výsledky hospodárenia podľa krajov

Z krajského hľadiska bol výsledok hospodárenia poľnohospodárskej výroby za rok 2011 takmer vo všetkých krajoch, okrem Žilinského kladný. Všetky kraje v priemere zlepšili výsledok hospodárenia, okrem Žilinského kraja, ktorý na rozdiel od roku 2010, kedy bol ziskový, vykázal stratu. Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia dosiahli najproduktívnejšie kraje a to Trnavský ($147 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$) a Nitriansky kraj ($144 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$), ktoré zaznamenali aj jeho najvyššiu medziročnú zmenu.

Nižšia úroveň výsledku hospodárenia bola dosiahnutá v krajoch s menej produkčnými prírodnými podmienkami stredného a východného Slovenska (Mapa 1). Situácia je odrazom medziročných diferencií vo výrobe, ktorá sa výrazne zvýšila takmer vo všetkých krajoch (okrem východného Slovenska) s rýchlejšim tempom v krajoch západného Slovenska ako v krajoch stredného Slovenska (Tab. 7). V krajoch východného Slovenska výroba mierne klesla. S nárastom výroby a poklesom počtu zamestnancov sa zmenila aj produktivita práce z výroby, ktorá výrazne vzrástla vo všetkých krajoch Slovenska.

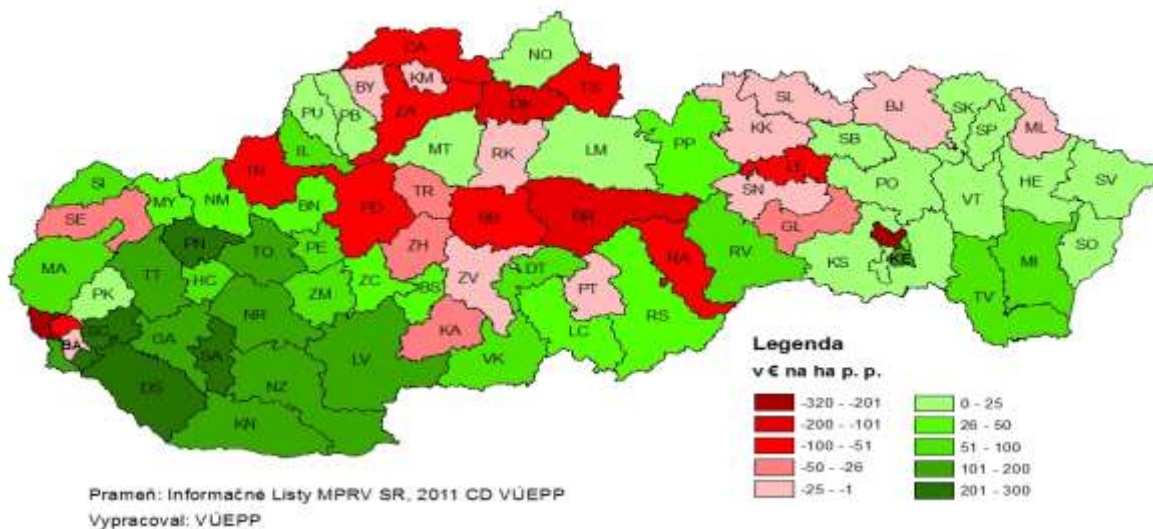
Úroveň výroby sa medziročne zvýšila takmer vo všetkých krajoch okrem Prešovského. Najviac v Bratislavskom (48,4 %), Košickom (19,0 %) a v Trenčianskom kraji (27,7 %). Produkciu nad priemerom Slovenska dosiahli kraje západného Slovenska, objemovo najviac Trnavský kraj ($1853 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$), kde bola produkcia na ha takmer 2 až 3-násobne vyššia ako v krajoch s prevažujúcimi menej priaznivými prírodnými podmienkami.

Vyšší objem podpôr v prepočte na ha p.p. smeroval do severných okresov stredného a východného Slovenska (Mapa 2).

Pre rozvoj vidieka by bolo potrebné v budúcnosti položiť väčší dôraz na vertikálnu integráciu majetkového prepojenia prvovýroby s ostatnými podnikmi (spracovateľský priemysel, dodávatelia vstupov) a tým väčšiu zodpovednosť za rozvoj regiónov. Postupné vymedzovanie samostatných záujmov poľnohospodárskych podnikateľov a obcí a vzájomnej spolupráce bude mať pozitívny dopad na úroveň rozvoja vidieka.

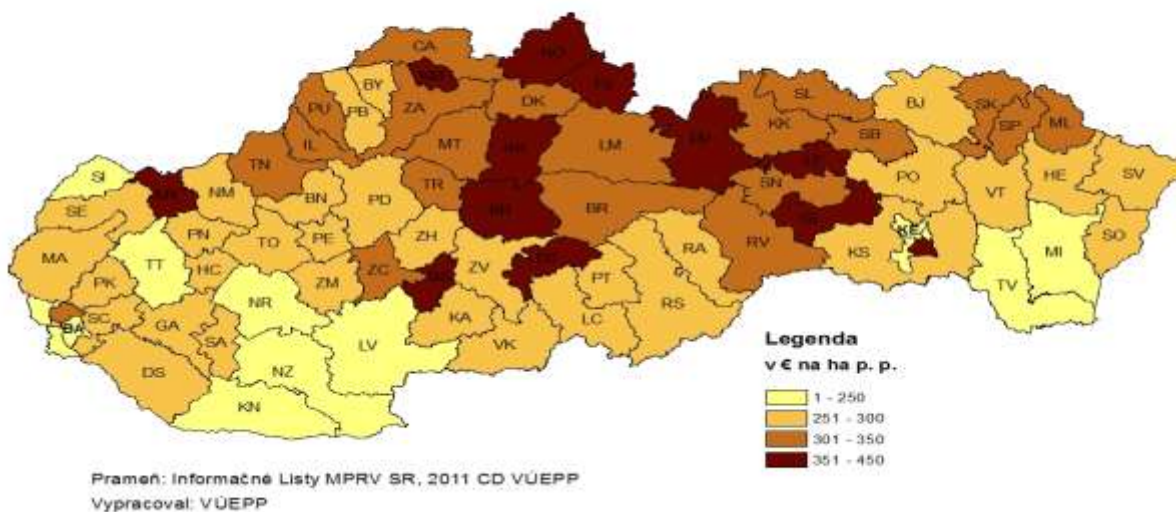
Mapa 1

Výsledok hospodárenia za rok 2011 v € na ha poľnohospodárskej pôdy

Mapa 2

Neinvestičné podpory za rok 2011 v € na ha poľnohospodárskej pôdy

Ekonomické ukazovatele za poľnohospodársku výrobu podľa krajovv €. ha⁻¹ p. p.*Economic indicators per agricultural production according to regions (in €. ha⁻¹ of agricultural land)***Tab. 7**

Kraj ¹	Výsledok hospodárenia ²		Výroba ³		Neinvestičné podpory ⁴		Produktivita práce z výroby na pracovníka v € ⁵	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Bratislavský	5	110	1 237	1 836	272	267	45 335	60 762
Trnavský	-11	147	1 500	1 853	276	266	44 767	60 227
Trenčiansky	-26	2	1 058	1 351	341	297	29 591	39 001
Nitriansky	3	144	1 145	1 453	234	239	40 179	57 039
Žilinský	4	-21	579	642	375	339	21 900	25 507
Banskobystrický	25	11	769	891	328	296	34 014	42 746
Prešovský	4	0	596	576	341	308	23 995	25 944
Košický	-11	47	586	756	274	262	29 352	39 994
SR spolu ⁶	0	66	938	1 159	297	278	34 693	46 043

Prameň: Informačné listy 2010, 2011 MPRV SR, CD VÚEPP⁷Poznámka: Výmera poľnohospodárskej pôdy podľa LPIS⁸

1/ Region, 2/ profit/loss, 3/ production, 4/ non investment subsidies, 5/ labour productivity from production per employee in €, 6/ SR in total, 7/ Source: Information Sheets 2010, 2011 MARD SR, CD RIAFE, 8/ Note: The acreage of agricultural land according to LPIS

Výsledky hospodárenia samostatne hospodáriacich roľníkov - fyzických osôb

Samostatne hospodáriaci roľníci (SHR) - fyzické osoby, sledovaní v databáze Informačných listov MPRV SR v počte 1089 obhospodarovali v roku 2011 podľa evidencie LPIS, 8,2 % využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Medziročne sa zvýšil počet SHR (7 %) ako aj ich podiel na využívanej pôde (1,1 p.b.). Aj medzi SHR boli výrazné diferencie vo výsledkoch hospodárenia. Kým časť SHR rýchlo rastie a zveľaduje svoj majetok, veľa malých fariem prežíva.

Takmer 79,2 % SHR podľa metodiky, zahŕňajúcej osobný dôchodok roľníka do výsledku hospodárenia, vykázalo kladný výsledok hospodárenia v priemere vo výške 30 €.ha⁻¹ p.p., ktorý sa medziročne znížil o 15 %. Po odpočítaní osobného dôchodku roľníka (vyčísleného na úrovni priemernej mzdy právnických osôb v poľnohospodárstve), by SHR dosiahli stratu (-21,2 € ha⁻¹ p.p.). K výsledku hospodárenia prispeli bežné podpory, bez ktorých by boli SHR, podobne ako právnické osoby, stratoví.

Najviac SHR hospodáril na výmere od 100 do 500 ha p.p. (Tab. 8). Diferencie vo výsledku hospodárenia boli podľa veľkostných skupín obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy. Jeho najvyššiu úroveň dosiahli SHR hospodáriaci na výmere do 100 ha p.p. a SHR hospodáriaci na viac ako 500 ha p.p. Opačná tendencia vo výsledku hospodárenia bola po odpočítaní osobného dôchodku, kedy celkový výsledok hospodárenia SHR bol záporný a v skupinách podnikov s nižšími výmerami poľnohospodárskej pôdy strata narastala a zisk (kladný výsledok hospodárenia) bol dosiahnutý len pri podnikoch obhospodarujúcich viac ako 500 ha poľnohospodárskej pôdy (24,7 €.ha⁻¹ p.p.).

Vývoj celkových príjmov SHR medziročne vzrástol o 19,3 %. Rozhodujúci podiel z príjmov SHR tvorili príjmy z predaja výrobkov a služieb (58,8 %), predovšetkým z rastlinnej výroby. K zvýšeným tržbám prispievala aj diverzifikácia služieb, najmä v agroturistike ako aj v systéme ekologického poľnohospodárstva, tak v rastlinnej ako aj v živočíšnej výrobe, ale aj predaj tovaru. SHR vo svojej výrobnjej špecializácii boli orientovaní, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, najmä na rastlinnú výrobu, u ktorej príjmy boli takmer 7,1 násobne vyššie ako zo živočíšnej výroby. Tržby vzrástli rýchlejšie v rastlinnej výrobe (20,9 %) ako v živočíšnej výrobe (14,2 %).

Výsledok hospodárenia a počet podnikov SHR podľa intervalu poľn. pôdy
v € na ha p.p.

Profit/loss and enterprises number of self-employed farmers according to land interval
(in € per ha of agricultural land)

Tab. 8

Interval poľnoh. pôdy ¹	Počet podnikov ²	Výsledok hospodárenia s osobným dôchodkom ³			Výsledok hospodárenia bez osobného dôchodku ⁴		
	2011	2010	2011	Index ⁶	2010	2011	Index ⁶
0,1 - 50	254	81,1	35,8	44,1	-151,9	-216,6	142,6
51 - 100	356	37,6	58,7	156,1	-62,6	-45,6	78,8
101 - 500	433	21,4	19,6	91,6	-14,5	-17,2	118,6
nad 501	46	56,7	33,7	59,4	47,8	24,7	51,7
Spolu ⁵	1089	35,5	30,0	84,5	-17,4	-21,2	121,8

Prameň: Informačné listy 2010, 2011 MPRV SR, CD VÚEPP⁷

1/ Interval of agricultural land, 2/ number of enterprises, 3/ profit/loss with personal income, 4/ profit/loss without personal income, 5/ total, 6/ index, 7/ Source: Information Sheets 2010, 2011 MARD SR, CD RIAFE

V štruktúre výdavkov dominovala prevádzková réžia (55,2 %), najmä nákup materiálu (26 %), nákup tovaru (11,1 %). Ostatné výdavky boli vynaložené na mzdy (4,6 %) a platby poisťného a príspevky do fondov (3,1 %). Pre SHR je charakteristické financovanie investícií v prevažnej miere z vlastných zdrojov, o čom svedčí aj nižšia úroveň celkového zadlženia (15,5 %) a úverového zadlženia majetku (10,6 %) v porovnaní s právnickými osobami. SHR zveľaďovali svoj majetok, ktorého hodnotu medziročne výrazne zvýšili o 112,6 %. Išlo najmä o nehmotný majetok a finančný majetok. Realizácia produkcie bola pomalšia ako pred rokom, o čom svedčí aj nárast zásob (22,3 %), materiálu (26,2 %), nedokončenej výroby (17,2 %), ale aj tovaru (50,8 %).

Potravinárstvo

Výsledky hospodárenia v potravinárskom priemysle

Podľa ŠÚ SR dosiahol potravinársky priemysel (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) za rok 2011 kladný výsledok hospodárenia vo výške 110,3 mil. € (Tab. 9), čo bolo o 13,7 % menej ako v predchádzajúcom roku. Tento vývoj bol spôsobený pomalším rastom výnosov ako nákladov.

Vývoj výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov
v mil. €, index v %

Development of profit/loss per production of food-stuffs, beverages and tobacco products
(in million €, index in %)

Tab. 9

Ukazovateľ ¹	2010	2011	Index ² 2011/2010	Rozdiel ³ 2011-2010
Výnosy ⁴	3 952,9	4 256,2	107,7	303,3
Náklady ⁵	3 825,1	4 145,9	108,4	320,8
Výsledok hospodárenia ⁶	127,8	110,3	86,3	-17,5

Prameň: Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2011, ŠÚ SR - predbežné údaje⁷

1/ Indicator, 2/ index, 3/ difference, 4/ returns, 5/ costs, 6/ profit/loss, 7/ Source: The statistical report on basic trends in the SR agriculture in 2011, SO SR – preliminary data

Rozhodujúci podiel (98,1 %) na potravinárskej výrobe mali podniky s 20 a viac zamestnancami (218 podnikov⁵) s kladným výsledkom hospodárenia na úrovni 116 mil. €. Tento sa medziročne len mierne zvýšil o 0,31 %. Z celkového počtu podnikov bolo 64 % ziskových a tieto vytvorili zisk 167 mil. €. Podiel ziskových podnikov medziročne klesol (3,5 p. b.). Stratové podniky dosiahli stratu -50,5 mil. €. Jediným odborom⁶, v ktorom boli všetky podniky ziskové, bol naďalej odbor destilovania, úpravy a miešania alkoholu.

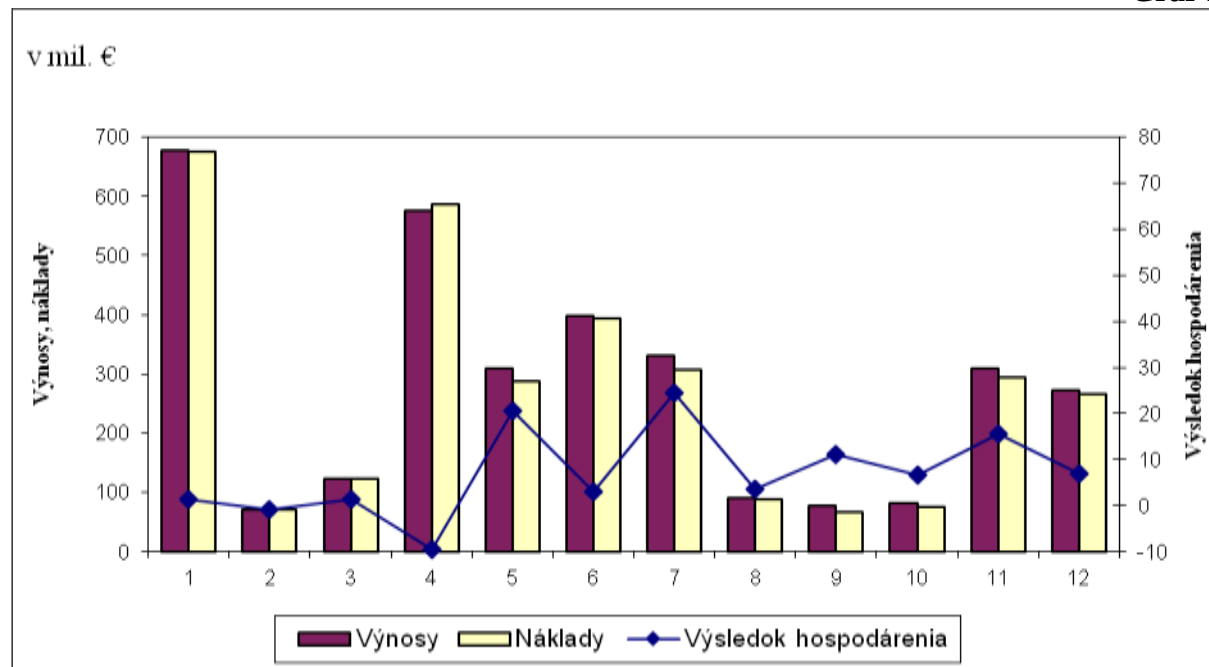
⁵ Výkaz Prod 3-04 - podniky zapísané v obchodnom registri, príspevkové organizácie, ktoré sú trhovými výrobcami, s počtom zamestnancov 20 a viac a organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar 5 miliónov € a viac, a nezahŕňa organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar do 5 miliónov €; zahrnuté výrobné potravinárske podniky, okrem podnikov s výrobou tabakových výrobkov

⁶ abstrahujúc od podnikov, na ktoré sa vzťahuje obmedzenie zverejnenia údajov vzhľadom na ich dôverný charakter

Výnosy, náklady, výsledok hospodárenia za výrobu potravín a nápojov SR podľa odborov v roku 2011

Returns, costs and profit/loss per the SR production of food-stuffs and beverages according to branches in 2011

Graf 7

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, VÚEPP¹

1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov ²	7 Výroba kakaa, čokolády a cukroviniek ⁸
2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov ³	8 Výroba a príprava krmív pre zvieratá ⁹
3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny ⁴	9 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu ¹⁰
4 Výroba mliečnych výrobkov ⁵	10 Výroba vína ¹¹
5 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov ⁶	11 Výroba piva a sladu ¹²
6 Výroba pečiva a múčnych výrobkov ⁷	12 Výroba nealkoholických nápojov ¹³

1/ Source: Prod 3-04, CD MARD SR, RIAFE, 2/ processing and preservation of meat and meat products, 3/ processing and preservation of fishes, crustacean and mollusc, 4/ processing and preservation of fruits and vegetables, 5/ production of milk products, 6/ production of mill and starch products, 7/ production of rolls and flour products, 8/ production of cocoa, chocolate and confectionery, 9/ production and preparation of animal feeds, 10/ stilling, treatment and mixing of alcohol, 11/ wine production, 12/ production of beer and malt, 13/ production of non alcoholic beverages

Z výrobných odborov potravinárskeho priemyslu najvyšší kladný výsledok hospodárenia (Graf 7) dosiahol odbor výroby kakaa, čokolády a cukroviniek (24,4 mil. €), výroby mlynárskych a škrobových výrobkov (20,5 mil. €), výroby piva a sladu (15,7 mil. €) a destilovania, úpravy a miešania alkoholu (11,1 mil. €). Najvyššiu produkciu dosiahli rozhodujúce výrobné odbory a to spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov a výroba mliečnych výrobkov (Graf 8).

Stratové boli odbory výroby mliečnych výrobkov (-9,5 mil. €) a spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov (-1,0 mil. €).

Výsledok hospodárenia medziročne zlepšili v odbore výroby mlynárskych a škrobových výrobkov (14 mil. €), výroby kakaa, čokolády a cukroviniek (7,1 mil. €), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (4,3 mil. €), výroby a prípravy krmív pre zvieratá

(4,3 mil. €), výroby nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych vôd a iných fľaškových vôd⁷ (3,3 mil. €), výroby piva a sladu (0,7 mil. €), výroby vína (0,4 mil. €) a spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (0,4 mil. €).

Výsledok hospodárenia zhoršili odbory výroby ostatných potravinárskych výrobkov bez výroby cukru a bez výroby kakaa, čokolády a cukrovínok a bez spracovania čaju a kávy⁸ (19,3 mil. €), výroby pečiva a múčnych výrobkov (13,1 mil. €), výroby mliečnych výrobkov (8,1 mil. €), spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov (3,3 mil. €) a spracovania a konzervovania rýb, kôrovčov a mäkkýšov (1,3 mil. €).

V odvetví sa v priemere na 100 € výnosov vynaložilo 97,05 € nákladov, čo bolo oproti roku 2010 viac o 0,18 €. Nákladovosť výnosov najvýraznejšie vzrástla vo výrobe ostatných potravinárskych výrobkov (7,6 €) a vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (3,6 €), naopak najvýraznejšie nákladovosť výnosov zlepšili v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (5,9 €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (4,6 €) a vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (3,9 €).

Úroveň nákladovosti výnosov vyššiu ako priemer odvetvia dosiahli odbory výroby mliečnych výrobkov (101,7 €), spracovania a konzervovania rýb, kôrovčov a mäkkýšov (101,4 €), spracovania a konzervovania mäsa a mäsových produktov (99,8 €), výroby pečiva a múčnych výrobkov (99,3 €), spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (98,9 €), výroby nealkoholických nápojov (97,5 €) a výroby ostatných potravinárskych výrobkov (97,2 €). Najnižšiu úroveň nákladovosti výnosov mali v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (85,7 €) a vo výrobe vína (92,0 €).

V rámci štruktúry celkových nákladov odvetvia tvorila výrobná spotreba (62,5 %, z toho spotreba materiálu a energie 80 %), náklady na predaný tovar 17,7 %, mzdové náklady 6,7 % a odpisy 4,3 %.

V odvetví potravinárstva vzrástla výroba výrobkov⁹ o 8,7 % na 2,9 mld. € (Tab. 10) vplyvom jej významnejšieho zvýšenia vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (36,9 %), vo výrobe vína (15,4 %), vo výrobe ostatných potravinárskych výrobkov (15,3 %) a výrobe pečiva a múčnych výrobkov (12,9 %). V rámci týchto odborov bola dynamika rastu výroby výrobkov rýchlejšia ako priemer odvetvia. Výroba výrobkov klesla len v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovčov a mäkkýšov (11,8 %) a vo výrobe príprave krmív pre zvieratá (2,7 %).

⁷ v ďalšom texte len výroby nealkoholických nápojov

⁸ agregácia vytvorená len pre účel tejto analýzy pozostáva z odborov: výroba korenín a chuťových prísad, výroba pripravených pokrmov a jedla, výroba a príprava homogenizovaných a diétnych potravín, výroba ostatných potravinárskych výrobkov inde neuvedených; ďalej v texte len odbor výroby ostatných potravinárskych výrobkov

⁹ v hodnotovom vyjadrení

Výroba a tržby v potravinárskom priemysle

v mil. €

Production and sales in food industry (in million €)**Tab. 10**

Ukazovateľ ¹	2010	2011	Index ² 2011/10	Podiel na výnosoch v % ³		
				2010	2011	Rozdiel ⁴ 2011-2010
Výroba výrobkov ⁵	2 630	2 860	108,7	71,0	72,7	1,7
Tržby za vlastné výkony a tovar ^{1) 6}	3 392	3 653	107,7	91,6	92,8	1,2
- Tržby za vlastné výrobky a služby ⁷	2 575	2 780	108,0	69,5	70,6	1,1
- Tržby za predaj tovaru ⁸	816	872	106,9	22,0	22,2	0,2

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, CD MPRV SR, VUEPP a prepočty VUEPP⁹¹⁾ v bežných odbytových cenách výrobcov potravinárskeho priemyslu SR¹⁰

1/ Indicator, 2/ index, 3/ share on returns in %, 4/ difference, 5/ production of products, 6/ sales for own products and goods, 7/ sales for own products and services, 8/ sales for goods, 9/ Source: Prod 3-04-SO SR, CD MARD SR, RIAFE and own calculations, 10/ in common producer prices (producers of the SR food industry)

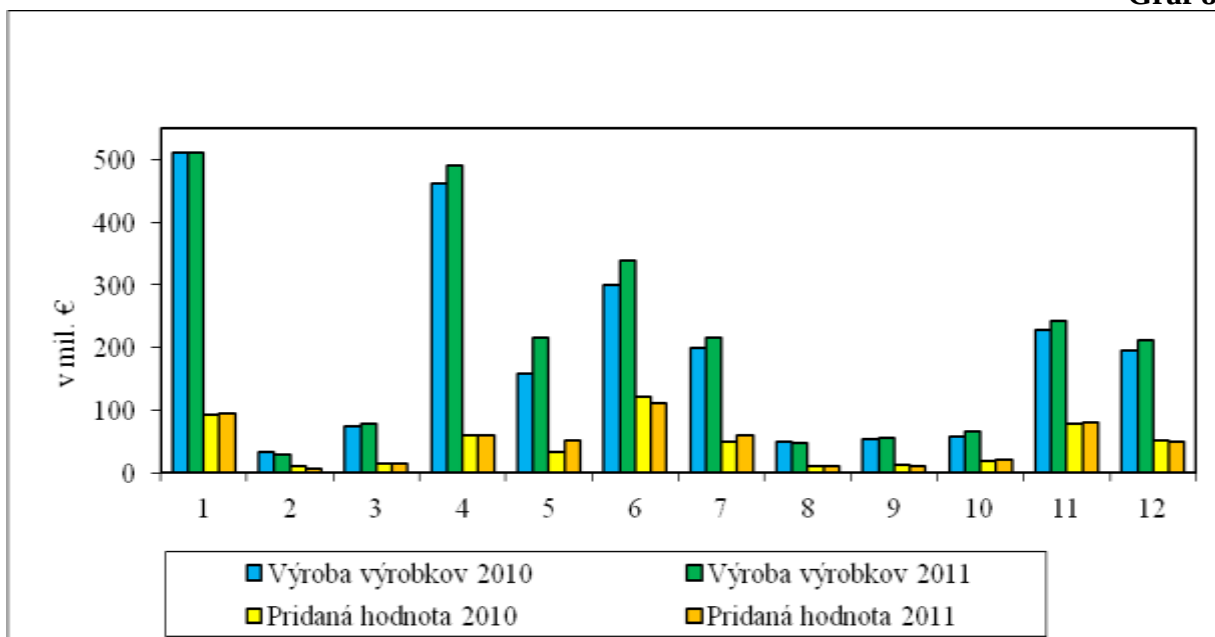
Pridaná hodnota v odvetví vzrástla o 2,8 % na 663 mil. € a tvorila 23 % z produkcie výrobkov. Najvýraznejšie a rýchlejšie ako v priemere za odvetvie sa pridaná hodnota zvýšila (Graf 8) vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (55,0 %), výrobe kakaa, čokolády a cukrovínok (20,6 %), vo výrobe vína (4,3 %) a vo výrobe piva a sladu (2,9 %).

Pridaná hodnota klesla v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (26,9 %), vo výrobe ostatných potravinárskych výrobkov (16,2 %), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (13,7 %) a vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (9,2 %).

Celkový majetok v odvetví klesol len mierne (o 0,6 %) pri náraste tak obežného majetku ako aj dlhodobého hmotného a nehmotného majetku (1,5 %). Dlhodobý hmotný a nehmotný majetok najvýraznejšie vzrástol v odbore spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (20,9 %) a klesol vo výrobe prípravy krmív pre zvieratá (15,3 %), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (6,2 %), vo výrobe nealkoholických nápojov (4,0 %), vo výrobe piva a sladu (3,3 %) a v spracovaní a konzervovaní mäsa a mäsových produktov (3,3 %).

Výroba výrobkov a pridanej hodnoty vo výrobe potravín a nápojov SR podľa odborov
Production of products and value added in the SR food-stuffs and beverages production according to branches

Graf 8

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, VÚEPP¹

1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov²

2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov³

3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny⁴

4 Výroba mliečnych výrobkov⁵

5 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov⁶

6 Výroba pečiva a múčnych výrobkov⁷

7 Výroba kakaa, čokolády a cukrovínok⁸

8 Výroba a príprava krmív pre zvieratá⁹

9 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu¹⁰

10 Výroba vína¹¹

11 Výroba piva a sladu¹²

12 Výroba nealkoholických nápojov¹³

1/ Source: Prod 3-04, CD MARD SR, RIAFE, 2/ processing and preservation of meat and meat products, 3/ processing and preservation of fishes, crustacean and mollusc, 4/ processing and preservation of fruits and vegetables, 5/ production of milk products, 6/ production of mill and starch products, 7/ production of rolls and flour products, 8/ production of cocoa, chocolate and confectionery, 9/ production and preparation of animal feeds, 10/ stilling, treatment and mixing of alcohol, 11/ wine production, 12/ production of beer and malt, 13/ production of non alcoholic beverages

Využitie kapacít potravinárskeho priemyslu

Podniky potravinárskeho priemyslu SR disponovali dostatočným počtom výrobných kapacít, ktorých využitie bolo diferencované podľa jednotlivých výrobkov (Graf 9). Využitie kapacít pri výrobe ďalších výrobkov sa pohybovalo v nasledovných intervaloch:

- v intervale 100,00-90,00 %: výroba kvasenej kapusty, mliekarenského masla, zomelok pšenice, trvanlivého pečiva
- v intervale 89,99-80,00 %¹⁰
- v intervale 79,99-70,00 %: výroba jatočnej hydiny, sladu, hydínových výrobkov, nečokoládových cukrovínok, čokoládových cukrovínok a čokolády,
- v intervale 69,99-60,00 %: výroba rafinovaného liehu, surového liehu, cestovín,
- v intervale 59,99-50,00 %: výroba nealkoholických sladených sytených nápojov, stolovej minerálnej vody, výroba prírodných a ostatných syrov, čerstvého pečiva, výroba

¹⁰ individuálny údaj

mäsových výrobkov, spracovanie mlieka, výroba sterilizovanej zeleniny vrátane sterilizovaných uhoriek, výroba tavených syrov,

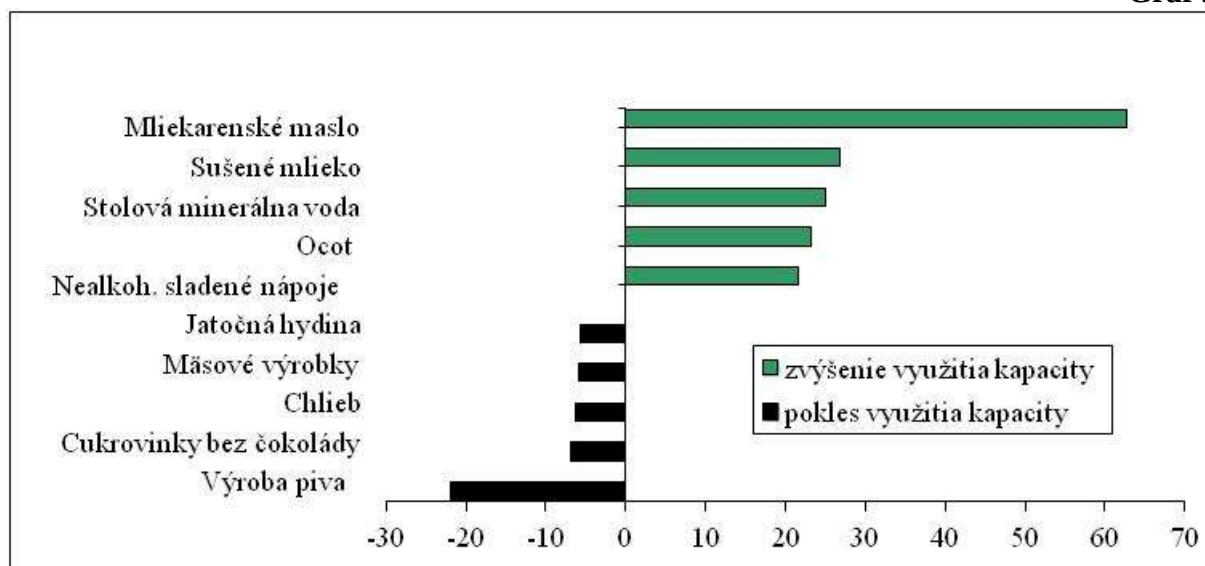
- pod 50 %: výroba piva (46,9 %), výroba konzumného mlieka (43,4 %), výroba hroznového vína (42,5 %), výroba chleba (40,0 %), sterilizovaných kompótov (37,8 %), liehovín (37,4 %), jatočných ošípaných (34,3 %), zomelku raže (33,7 %), sušeného mlieka (32,1 %), jatočného hovädzieho dobytku (21,7 %) a kyslomliečnych výrobkov vrátane jogurtov (18,4 %).

Najvýraznejšie medziročné zvýšenie využitia kapacít sa dosiahlo vo výrobe mliekarenského masla, sušeného mlieka, surového liehu, stolovej minerálnej vody, nealkoholických sladených sytených nápojov, pri zomelku pšenice, trvanlivého pečiva a jatočných ošípaných.

Medziročná zmena využitia kapacít v rokoch 2011 a 2010 v p.b.

Inter-annual change of capacity utilization in 2010 and 2011 in percentage points

Graf 9

Prameň: Potravná (MPRV SR) 1-02, Radela, s r.o. - Source: Potravná (MARD SR) 1-02, Radela, Ltd.

prepočty VÚEPP - own calculations

Mliekarenské maslo - Dairy butter, Sušené mlieko - milk powder, Stolová voda - table water, Ocot - vinegar, Nealkoholické sladené nápoje - non alcoholic sweetened beverages, Jatočná hydina - slaughter poultry, Mäsové výrobky - meat products, Chlieb - bread, Cukrovinky bez čokolády - confectionery excluding chocolate, Výroba piva - beer production, Zvýšenie využitia kapacity - enhancement of capacity utilization, Pokles využitia kapacity - reduction of capacity utilization

Záver

Vývoj hlavných ukazovateľov poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2011 v bežných cenách mal narastajúcu tendenciu, napriek tomu účasť odvetvia na makroekonomických ukazovateľoch národného hospodárstva sa vo väčšine ukazovateľov mierne znížila. Obidve odvetvia poľnohospodárstvo aj potravinárstvo dosiahli kladný výsledok hospodárenia a prevažovali u nich ziskové podniky.

Kým poľnohospodárstvo medziročne zlepšilo výsledok hospodárenia a dostalo sa zo straty v predchádzajúcom roku do zisku, v potravinárstve kladný výsledok hospodárenia medziročne

klesol. Úroveň zisku bola podstatne vyššia v potravinárstve (110,3 mil. €) ako v poľnohospodárstve (31,8 mil. €).

V poľnohospodárstve sa zvýšila pridaná hodnota vplyvom nárastu hrubej poľnohospodárskej produkcie, najmä rastlinnej pri súčasne nižšej dynamike rastu medzispotreby. Zvýšili sa aj investície do hrubého fixného kapitálu s rozšírením materiálno-technickej základne s dopadom na pokles počtu zamestnancov.

Dôchodkovú situáciu poľnohospodárskych podnikov ovplyvnili okrem podpôr aj ostatné ekonomicko-finančné nástroje (ceny, úvery, poistenie, dane a odvody do fondov).

Nadalej pretrvávali medzipodnikové diferenciácie vo výsledkoch hospodárenia nielen v podnikoch hospodáriacich v rozdielnych prírodných podmienkach, ale aj medzi samotnými podnikmi v rovnakých prírodných podmienkach.

Podnikateľské prostredie ovplyvňovali obchodné riziká, prejavujúce sa dosahmi z volatility trhov s poľnohospodárskymi komoditami. K zvýšeniu poľnohospodárskej produkcie významne prispeli cenové vplyvy a priaznivé klimatické podmienky, ktoré ovplyvnili rast hektárových úrod.

Z potravinárskych odborov najvyšší výsledok hospodárenia dosiahol odbor kakaa, čokolády a cukroviniek a najnižší dosiahli odbory výroby mliečnych výrobkov.

Podiel potravinárstva na zamestnanosti SR vzrástol, taktiež vzrástla tvorba hrubého fixného kapitálu. Nadalej pretrvávala nerovnosť vzťahov medzi poľnohospodárskou prvovýrobou, spracovateľským priemyslom a obchodnými reťazcami.

Na základe výsledkov výskumu navrhujeme pre zabezpečenie výkonnosti agropotravinárstva a jeho konkurencieschopnosti na jednotnom trhu EÚ nasledovné odporúčania:

- presadzovanie rovnakých podmienok a mechanizmov SPP po roku 2013 pre všetky členské krajiny EÚ, najmä riešenie zrovnoprávnenia úrovne poskytovania priamych platieb v rámci EÚ-27,
- na národnej úrovni vytvárať podmienky pre stabilizáciu poľnohospodárskej výroby, s využitím doplnkových národných priamych platieb na dosahovanie národných cieľov agrárnej politiky pri formulovaní podmienok pre poľnohospodárov,
- upravenie vnútorného členenia podpôr v rámci priamych platieb podľa splnenia stanovených podmienok tak, aby sa zvýšila konkurencieschopnosť poľnohospodárstva,
- hľadať alternatívne riešenia podpôr pre stabilizáciu stavov hospodárskych zvierat, podporiť intenzitu živočíšnej výroby,
- zjednotiť legislatívu slovenského agropotravinárstva s európskou legislatívou, najmä v oblastiach, kde predpisy pre slovenských výrobcov prevyšujú požiadavky EÚ,
- zameranie podpôr na aktívnych poľnohospodárskych výrobcov,
- zvýšenie poľnohospodárskej produkcie a jej spracovanie, čím by sa vytvorili podmienky pre vyššiu zamestnanosť v agrosektore, najmä v produkčných oblastiach s dopadom na zníženie dovozu agropotravinárskych výrobkov,

- zhodnocovanie domácich prvotných poľnohospodárskych surovín cez tvorbu pridanej hodnoty a tým zvyšovanie životaschopnosti a všestrannosti slovenského poľnohospodárstva,
- vytváranie podmienok predaja poľnohospodárskych výrobkov domácomu spotrebiteľovi na domácom trhu cez politiku zamestnanosti, prípadne legislatívu MPRV SR, napr. pre malé bitúanky, alebo v oblasti priameho predaja spotrebiteľovi,
- vytvorenie Rizikového fondu poľnohospodárstva pod záštitou MPRV SR (podobne ako v ČR PRGF), ktorý by poskytoval poľnohospodárom finančné prostriedky na preklenutie finančných výkyvov v rizikových obdobiach, ako aj na kúpu poľnohospodárskej pôdy. Taktiež by disponoval finančnými prostriedkami na riešenie rizík z prírodných katastrof, ktoré nie sú kryté komerčným poistením.
- pokračovať v programoch zameraných na zvýšenie efektivity výroby, kvality a marketingu agropotravinárskych komodít,
- na úrovni prvovýroby vybudovať servisné centrá s účasťou štátu a modernizovať verejné skladovacie kapacity pre potreby dlhodobého skladovania obilnín.

Literatúra

- [1] GOZORA, V.: Regionálne disparity v ekonomickom a sociálnom prostredí a predikovanie makroekonomického vývoja v Slovenskej republike do roku 2015. *Ekonomika poľnohospodárstva*, XI., 2011, č. 4. s. 4-10.
- [2] DOUCHA, T.: Ekonomická efektívnosť a trh hlavných poľnohospodárskych komodít v ČR a prognóza do roku 2010. *Agromagazín* č. 10/2006, roč. VIII.
- [3] GRZNÁR, M. - SZABO, L.: Veľkosť a právna forma podniku a disparity v hospodárení poľnohospodárskych podnikov v období krízy. *Ekonomika poľnohospodárstva* XI., 2011, č. 4. s. 17-24.
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Zhodnotenie ekonomickej efektívnosti poľnohospodárskej výroby podľa právnych foriem hospodárenia. *Štúdia*. č. 174/2011, Bratislava: VÚEPP, 2011. 84 s. Tab. 53, grafy 31, príloha 17, lit. 87. ISBN 978-80-8058-559-4
- [5] CHRASTINOVÁ, Z.: Ekonomické aspekty potravinovej vertikály v podmienkach EÚ projekt, VÚEPP, Ekonomická výkonnosť poľnohospodárskej výroby a jej výrobkov v rozdielnych prírodných podmienkach Slovenska. Bratislava: VÚEPP, 2010. Výskumná správa. s. 231.
- [6] HALUZA, I.: Lákadlá nevábneho biznisu. *TREND*, 26, 30.6.2011.
- [7] POKRIVČÁK, J.: Ekonomika spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie. www.fem.uniag.sk
- [8] MEJSTRÍKOVÁ, L. – MEZERA, J. – PLÁŠIL, M.: Vývoj potravinárskeho priemyslu ČR v období 2007-2009 z hľadiska finančno-ekonomického s využitím spider analýzy. *Ekonomika poľnohospodárstva* XII., 2012, č. 2., s. 52-61.
- [9] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2011. Bratislava: MPRV SR, 2012.

Došlo 30. 7. 2012

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, Trenčianska 55,
tel. 02/58243 231, 02/58243 295 email zuzana.chrastinova@vuepp.sk
svetlana.belesova@vuepp.sk
